

การศึกษาลำดับความสำคัญของเทศบาลในภาคเหนือ

นางสาวศุทธิณี คนตรี

005070

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาผังเมืองมหาบัณฑิต

ภาควิชาผังเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2524

i 17491071

THE URBAN HIERARCHY OF THE MUNICIPAL AREAS
IN THE NORTHERN REGION

Miss Suthinee Dontree

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Urban Planning

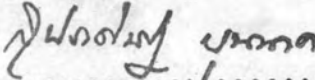
Graduate School

Chulalongkorn University

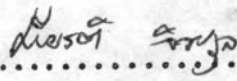
1981

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาลำดับความสำคัญของเทศบาลในภาคเหนือ
โดย นางสาวศุทธิณี คนตรี
ภาควิชา ผังเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา นายเฉลิมชัย ห่อนาค และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย ศิริจันทร์ภาณุ

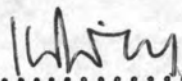
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

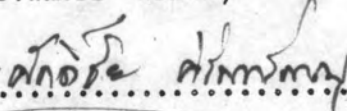

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประดิษฐ์ บุณนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติ จิระกุล)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สายหู)

..... กรรมการ
(นายเฉลิมชัย ห่อนาค)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย ศิริจันทร์ภาณุ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังพบว่าภาคเหนือมีเทศบาลในระดับกลางอยู่น้อยมาก เนื่องจากผลของการพัฒนาที่
 เน้นความสำคัญแต่เฉพาะเทศบาลที่มีลำดับความสำคัญสูง อันเป็นลักษณะทั่วไปของชุมชนในประเทศ
 ที่กำลังพัฒนา ทำให้ระบบชุมชนของภาคเหนือขาดความต่อเนื่อง จึงสมควรส่งเสริมให้เทศบาลที่
 มีความสำคัญในลำดับต่ำมีลำดับความสำคัญสูงขึ้นเพื่อทดแทนเทศบาลในระดับกลางส่วนที่ขาดไป
 เพื่อให้ระบบชุมชนมีความสมบูรณ์ และสามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการวางแผนพัฒนาภาค
 เหนือต่อไป

Thesis Title The Urban Hierarchy of the Municipal Areas in the
 Northern Region

Name Miss Suthinee Dontree

Thesis Advisors Mr. Chalermchai Honak and
 Assistant Professor Sakchai Kirinpanu

Department Urban Planning

Academic Year 1980

ABSTRACT

An Urban area is a central place giving services and commodities to a rural area. Those centres are different according to their functions and hinterlands. They can be ranked into orders so that their roles in the region can be assigned.

This thesis is a study of urban areas in the Northern Region. The scope will be limited to the municipalities or "Thedsaban". There are 24 municipalities with 3 levels, namely, Thedsaban Nakhon, Thedsaban Muang and Thedsaban Tambon. The objective of the study is to rank the hierarchy of Thedsabans based on their present situation by using 4 variables : (1) physical features, (2) population, (3) infrastructure and (4) economic features. This objective is based on the hypothesis that, "the economic hierarchy of Thedsabans varies with the social hierarchy."

The result of the study shows that the highest order of Thedsaban hierarchy in the North is the Thedsaban Nakhon in Chiangmai. It is the most important centre in many ways including trade, industry,

education, health and communication. The next ranking Thedsabans are Thedsaban Muang Pitsanulok, Thedsaban Muang Nakhonsawan and Thedsaban Muang Lampang. The lowest or the least important ranking in Thedsaban hierarchy is Thedsaban Muang Maehongson which is only a local centre. After testing the hypothesis, it is accepted that the economic hierarchy actually varies with its social hierarchy. Moreover, it is found that a Thedsaban of middle ranking is scarce due to development policy historically emphasizing the Thedsaban of higher ranking. This is the general character of urban hierarchies in developing countries. To solve this problem, it is necessary to develop the low order Thedsabans to a higher order so that the middle order is capable of completing the centre urban system. Finally, this policy is expected to be an effective tool for development planning of Northern Thedsabans in the future.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง "การสกัดสารสำคัญจากเทศบาลในภาคเหนือ" นี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์เฉลิมชัย ห่อนาค และผู้ช่วยค้ำตราจารย์ศักดิ์ชัย ศรินทรภาณุ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และรองค้ำตราจารย์ ดร. เกียรติ สีวะกุล ซึ่งเป็นอาจารย์หัวหน้าภาควิชาผังเมือง ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งหลายประการ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณไว้ในโอกาสนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณในการให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุน และคำแนะนำ ที่มีคุณค่ามาโดยตลอด จากคุณเอื้ออารี ปัญหานนท์ คุณอุรวรรณ มนต์มรรพจน์ คุณอุณหเดช พรหมเศรณี อาจารย์ยรรณศิลป์ ธีรพันธุ์ คุณสิกร เขียมวรสมบัติ และรวมทั้งเพื่อนๆ ทุกคน และสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณสภามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้อนุมัติเงินภาษีอากรส่วนหนึ่งของราชการ เพื่อเป็นทุนในการวิจัยครั้งนี้

นางสาวศุทธิณี ดนตรี

เมษายน 2524

สารบัญ

หน้า

✓ บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
รายการตารางประกอบ	ฐ
รายการแผนภูมิประกอบ	ณ
รายการแผนที่ประกอบ	ด

บทที่

1 บทนำ

1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย	3
3 สมมุติฐาน	3
4 วิธีดำเนินการวิจัย	3
5 แหล่งที่มาของข้อมูล	3
6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	4
7 ข้อยกเว้นของการวิจัย	5
8 คำจำกัดความ	5

✓ 2 ทฤษฎีและแนวความคิดในการจัดลำดับความสำคัญของชุมชน

1 ทฤษฎีในการจัดลำดับความสำคัญของชุมชน	6
2 งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดลำดับความสำคัญของชุมชน	12
3 วิธีการจัดลำดับความสำคัญของชุมชนในภาคเหนือ	18

3	สภาพทั่วไป	
1	ลักษณะกายภาพ	20
1.1	ที่ตั้ง	20
1.2	ลักษณะภูมิประเทศ	20
1.3	สมรรถนะดินทางการเกษตร	24
1.4	การใช้ที่ดินทางการเกษตร	26
1.5	เขตการปกครอง	29
1.6	เส้นทางคมนาคม	33
2	ประชากร	43
2.1	ลักษณะประชากรในระดับจังหวัด	43
	ก. จำนวนประชากร และความหนาแน่น	43
	ข. ลักษณะการเติบโตตามธรรมชาติ	46
	ค. ลักษณะการย้ายถิ่น	46
	ง. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรระหว่าง พ.ศ. 2513-2521	50
2.2	ลักษณะประชากรในระดับเทศบาล	50
	ก. จำนวนประชากรและความหนาแน่น	50
	ข. ลักษณะการเติบโตตามธรรมชาติ	55
	ค. ลักษณะการย้ายถิ่น	56
	ง. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรระหว่าง พ.ศ. 2513-2521	57
	จ. ความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลในด้านประชากร	57

3	เศรษฐกิจ	62
3.1	ผลิตภัณฑ์จังหวัด	62
	ก. ลักษณะโครงสร้าง	62
	ข. ผลิตภัณฑ์จังหวัดในสาขาที่สำคัญ	64
	ค. การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์จังหวัดระหว่าง พ.ศ. 2517-2521	67
3.2	ภาษีอากร	69
3.3	อุตสาหกรรม	71
	ก. อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตร	72
	ข. อุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตร	74
3.4	การค้าและบริการ	78
	ก. สินค้าที่ให้บริการแก่ภาคชนบทเป็นส่วนใหญ่	79
	ข. สินค้าที่ให้บริการแก่ภาคเมืองเป็นส่วนใหญ่	79
	ค. สินค้าที่ให้บริการทั้งภาคเมืองและภาคชนบท	80
3.5	ธนาคารพาณิชย์	84
3.6	รายได้และรายจ่ายของเทศบาล	85
	ก. รายได้ของเทศบาล	85
	ข. รายจ่ายของเทศบาล	86
4	สาธารณูปโภคสาธารณูปการ	92
4.1	การประปา	92
4.2	การไฟฟ้า	93
4.3	สาธารณสุข	94
4.4	การศึกษา	95

บทที่

4	การจัดลำดับความสำคัญของเทศบาล	
1	ตัวแปรในการจัดลำดับความสำคัญ	98
2	ขั้นตอนการวิเคราะห์ทางสถิติ	98
3	การวิเคราะห์ความหมายของข้อมูลทางสถิติจากราย 63	104
3.1	หมวดกายภาพ	104
3.2	หมวดประชากร	106
3.3	หมวดเศรษฐกิจ	107
3.4	หมวดสาธารณูปโภคสาธารณูปการ	108
3.5	ค่าความสำคัญของเทศบาลรวมทุกหมวด	108
3.6	การแบ่งกลุ่มเทศบาลตามค่าความสำคัญรวมทุกหมวด	110

บทที่

✓ 5	สรุปและ เสนอแนะ	
1	ข้อสรุปในการวิจัย	116
2	ปัญหาและข้อเสนอแนะ	117
2.1	ความสำคัญของเทศบาลในฐานะหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และลักษณะความสำคัญในด้านต่าง ๆ จากการวิจัยของเทศบาลบาง แห่งไม่สอดคล้องกัน	117
2.2	การกระจายตัวของเทศบาลในระดับความสำคัญต่าง ๆ ยังไม่เป็น ระบบที่สมบูรณ์	119
2.3	การศึกษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลกับเทศบาลและ เทศบาลกับชุมชนระดับอื่นเพิ่มขึ้น	124
2.4	บทบาทหน้าที่ของเทศบาลในอนาคต	128
	บรรณานุกรม	132
	ภาคผนวก ก.	136
	ภาคผนวก ข.	215
	ประวัติ	219

รายการตารางประกอบ

ตาราง		หน้า
1	การแบ่งประเภทชุมชนของ Christaller	6
2	ประเภทของสินค้า การบริการ และกิจกรรมในชุมชนซึ่ง เป็นศูนย์กลางระดับ.. ต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียและแอฟริกา	17
3	คุณสมบัติของขั้นสมรรถนะดินทางการเกษตรในภาคเหนือ	137
4	การใช้ที่ดินรายจังหวัดในภาคเหนือ พ.ศ. 2516	139
5	การใช้ที่ดินรายจังหวัดในภาคเหนือ พ.ศ. 2521	142
6	การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินรายจังหวัดในภาคเหนือระหว่าง	145
	พ.ศ. 2516 - 2521	
7	พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้ว พ.ศ. 2515 และ พ.ศ. 2521.....	146
8	เขตการปกครอง	147
9	ที่ตั้งและพื้นที่ของเทศบาลในภาคเหนือ	31
10	โอกาสในการเข้าถึงเทศบาลแต่ละแห่งโดยเส้นทางถนน และปริมาณการ ... จราจรต่อวันที่ผ่านเทศบาล พ.ศ. 2520	150
11	ระยะทางระหว่างเทศบาลตาม เส้นทางถนน	151
12	จำนวนเที่ยวรถไฟที่หยุดตาม เส้นทาง	152
13	ระยะทางระหว่างเทศบาลตาม เส้นทางรถไฟ	153
14	จำนวนผู้โดยสารและสินค้าตาม เส้นทางรถไฟ พ.ศ. 2520	154
15	จำนวนประชากรรายจังหวัด พ.ศ. 2513 และ พ.ศ. 2521	155
16	อัตราส่วนพื้นที่เพาะปลูกต่อพื้นที่จังหวัด ใน พ.ศ. 2521	157
17	ความหนาแน่นของประชากรรายภาค พ.ศ. 2521	158
18	ความหนาแน่นของประชากรรายจังหวัด พ.ศ. 2513	159

ตาราง		หน้า
19	ความหนาแน่นของประชากรรายจังหวัด พ.ศ. 2521	160
20	ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เพาะปลูก พ.ศ. 2521	161
21	อัตราการเติบโตตามธรรมชาติของประชากรรายจังหวัดในภาคเหนือ	162
	ระหว่าง พ.ศ. 2516 - 2520	
22	ดุลยการย้ายถิ่นของประชากรรายจังหวัดในภาคเหนือ ระหว่าง	163
	พ.ศ. 2508 - 2513	
23	ทิศทางและปริมาณการย้ายถิ่นระหว่างจังหวัดในภาคเหนือ ระหว่าง	164
	พ.ศ. 2508 - 2513	
24	ดุลยการย้ายถิ่นของประชากรรายจังหวัดในภาคเหนือ ระหว่าง	165
	พ.ศ. 2516 - 2520	
25	อัตราการเติบโตของประชากรรายจังหวัดในภาคเหนือ ระหว่าง	166
	พ.ศ. 2516 - 2520	
26	การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรรายจังหวัด ระหว่าง	167
	พ.ศ. 2513 - 2521	
27	จำนวนประชากร ความหนาแน่น และการเปลี่ยนแปลงของประชากร	168
	รายเทศบาล ระหว่าง พ.ศ. 2513 - 2521	
28	อัตราการเติบโตตามธรรมชาติของประชากรรายเทศบาล ระหว่าง	171
	พ.ศ. 2516 - 2520	
29	ดุลยการย้ายถิ่นของประชากรรายเทศบาล ระหว่าง พ.ศ. 2516 -	172
	2520	
30	อัตราการเติบโตของประชากรรายเทศบาล ระหว่าง พ.ศ. 2516-2520	173
31	ค่าความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลวัดจาก Gravity Model ของจำนวน	174
	ประชากร	

ตาราง		หน้า
32	ผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ. 2517 ณ ราคาคงที่ พ.ศ. 2515	175
33	ผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ. 2521 ณ ราคาคงที่ พ.ศ. 2515	176
34	การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์จังหวัด ระหว่าง พ.ศ. 2517 - 2521	177
35	ผลิตภัณฑ์อำเภอ พ.ศ. 2517 และ พ.ศ. 2521	178
36	ภาษีอากร พ.ศ. 2517 และ พ.ศ. 2520	179
37	การเปลี่ยนแปลงภาษีอากร ระหว่าง พ.ศ. 2517 - 2520	181
38	จำนวนคนงานอุตสาหกรรมจำแนกตามประเภทโรงงาน พ.ศ. 2516	182
39	จำนวนคนงานอุตสาหกรรม จำแนกตามประเภทโรงงาน พ.ศ. 2521	183
40	การเปลี่ยนแปลงคนงานอุตสาหกรรม ระหว่าง พ.ศ. 2516 - 2521	184
41	จำนวนธุรกิจการค้าและบริการ ซึ่งเป็นนิติบุคคล พ.ศ. 2513	185
42	จำนวนธุรกิจการค้าและบริการซึ่งเป็นนิติบุคคล พ.ศ. 2521	186
43	การเปลี่ยนแปลงจำนวนธุรกิจการค้าและบริการซึ่งเป็นนิติบุคคลระหว่าง พ.ศ. 2513 - 2521	187
44	จำนวนเงินในธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2522	189
45	รายได้ของเทศบาล พ.ศ. 2512 และ พ.ศ. 2521	190
46	รายจ่ายของเทศบาล พ.ศ. 2512 และ พ.ศ. 2521	192
47	การเปลี่ยนแปลงรายได้และรายจ่ายของเทศบาลระหว่าง พ.ศ. 2512 - 2521	194
48	ปริมาณการใช้น้ำประปา พ.ศ. 2520	195
49	ปริมาณการใช้ไฟฟ้า พ.ศ. 2521	196
50	สถิติสาธารณสุขในระดับเทศบาล พ.ศ. 2522	197
51	อัตราส่วนแพทย์ พยาบาล เทียบต่อจำนวนประชากรในเขตเทศบาล	198
52	จำนวนสถานศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา พ.ศ. 2520	199

ตาราง		หน้า
53	คะแนนมาตรฐานของหมวดกายภาพ	200
54	คะแนนมาตรฐานของหมวดประชากร	201
55	คะแนนมาตรฐานของหมวดเศรษฐกิจ	202
56	คะแนนมาตรฐานของหมวดสาธารณสุขโลกและสาธารณสุขปกการ	203
57	Correlation Matrix ของตัวแปรที่ใช้จัดลำดับความสำคัญของเทศบาล,	204
58	คะแนนมาตรฐานของหมวดกายภาพ คูณด้วย ค่าน้ำหนักจาก	205
	Correlation Matrix	
59	คะแนนมาตรฐานของหมวดประชากร คูณด้วยค่าน้ำหนักจาก	206
	Correlation Matrix	
60	คะแนนมาตรฐานของหมวดเศรษฐกิจ คูณด้วยค่าน้ำหนักจาก	207
	Correlation Matrix	
61	คะแนนมาตรฐานของหมวดสาธารณสุขโลก สาธารณูปการ คูณด้วยค่าน้ำหนัก ..	208
	จาก Correlation Matrix	
62	ค่ารวมของตัวแปรทุกหมวดที่ใช้จัดลำดับความสำคัญของเทศบาล ซึ่งแปลง ...	209
	ค่าให้เป็นเครื่องหมายบวก	
63	การจัดลำดับความสำคัญของเทศบาลตามค่าของหมวดต่าง ๆ	103
64	ค่าความสำคัญของเทศบาลทางสังคม และ เศรษฐกิจ	210
65	คะแนนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้พิจารณาศักยภาพในการพัฒนาของจังหวัด ...	211
66	Correlation Matrix ของตัวแปรที่ใช้พิจารณาศักยภาพในการพัฒนา ...	212
	ของจังหวัด	
67	คะแนนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้พิจารณาศักยภาพในการพัฒนาของจังหวัด ...	213
	คูณด้วยค่าน้ำหนักจาก Correlation Matrix	
68	ค่าศักยภาพในการพัฒนาของจังหวัดซึ่งแปลงค่าให้เป็น เครื่องหมายบวก	214
69	บทบาทหน้าที่ของชุมชนในระดับ เทศบาล	130

รายการแผนภูมิประกอบ

แผนภูมิ		หน้า
1	Central Place Theory	8
2	ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	19
3	จำนวนเที่ยวรถไฟที่หยุดตามเส้นทาง	39
4	จำนวนผู้โดยสารและสินค้าที่ขึ้นลงตามเส้นทางรถไฟ พ.ศ. 2520	40
5	การจัดลำดับที่และการแบ่งกลุ่มเทศบาล ตามขนาดประชากรแบบ Rank-Size Rule พ.ศ. 2513 และ พ.ศ. 2521	52
6	โครงสร้างผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ. 2521	63
7	ผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ. 2517 และ พ.ศ. 2521	65
8	ขั้นตอนการวิเคราะห์ทางสถิติ	98
9	ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร	101
10	ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพทางสังคมของเทศบาล ... ในภาคเหนือ	105
11	การแบ่งกลุ่มเทศบาลตามค่าความสำคัญรวมทุกภาค	111
12	ปิรามิดของระบบเมือง	120
13	ศักยภาพในการพัฒนาของจังหวัดในภาคเหนือ	122

รายการแผนที่ประกอบ

แผนที่		หน้า
1	เขตการปกครอง พ.ศ. 2520	21
2	ภูมิประเทศ	22
3	ลักษณะพื้นผิว	23
4	สมรรถนะดิน	25
5	การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2515	27
6	เส้นทางคมนาคม และปริมาณการจราจร พ.ศ. 2520	34
7	ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางที่สัมพันธ์กับพื้นที่	37
8	ทิศทาง และปริมาณการย้ายถิ่นภายในภาค พ.ศ. 2513	48
9	จำนวนประชากร และความหนาแน่นของเทศบาล พ.ศ. 2521	53
10	การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรของเทศบาลระหว่าง พ.ศ. 2513 - 2521	58
11	ความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลวัดจาก Gravity Model ของจำนวน ประชากร	60
12	การแบ่งกลุ่มของเทศบาลตามค่าความสำคัญรวมทุกหมวด	112
13	การแบ่งกลุ่มเทศบาลตามลักษณะความสัมพันธ์	126
14	ประเภทของชุมชนในภาคเหนือของอำเภอต่าง ๆ ตามเกณฑ์ของ	129
15	กองวางแผนภาค สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เขตอิทธิพลของเทศบาลและบทบาทหน้าที่	131